

Η μίμηση ως αρχαιολογία της νεωτερικότητας

Με την ευακρία του συνεδρίου για το έργο του Φ. Λακού - Λαμπάρτ

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙ ΒΕΡΓΕΤΗ

Ένα φάντασμα πλανιέται στην Ευρώπη εδώ και αιώνες: το φάντασμα των αρχαίων Ελλήνων. Σχηματικά, από την Αναγέννηση και μετά, η Ευρώπη δεν παύει να μορφοποιεί και να σηματοδοτεί την ταυτότητά της προσφεύγοντας σε ιδεώδες ταυτίσεις με θεσμιτά και αισθητικά μοτίβα του αρχαιοελληνικού κόσμου. Θεμελιώδεις άξονες της ευρωπαϊκής νεωτερικότητας διαμορφώθηκαν με την μιμητική πρόσληψη των Αρχαίων. Στις απαρχές της ευρωπαϊκής ταυτότητας δεν συναντάμε μια εγγενή και εμμενή διαδικασία αυτοθέσεως, αλλά μια προσφυγή στην ταύτιση με ένα εξωγενές και οιονεί υπερβατολογικό πρότυπο. Η ευρωπαϊκή ταυτότητα και η ιστορικές εμπειρίες συλλογικής εσωτερικεύσης της είχαν ως υπερβατολογική συνθήκη τη μίμηση των Αρχαίων.

Είναι εντυπωσιακό ότι ακόμη και σήμερα οι ιδεολόγοι της προτομοειδούς κοινοβουλευτικής δημοκρατίας παρουσιάζουν ως διαχρονική εγγύηση νομιμότητας τις μιμητικές εκλεκτικές συγγένειες της με το αθηναϊκό πολιτειακό πρότυπο. Η ιστορική φράση του Ζίνκελμαν «πρέπει να μιμηθούμε τους Αρχαίους» δεν έπαψε να λειτουργεί, εμφανώς ή υπογείως, ως η κατηγορητική επιταγή της ευρωπαϊκής σκέψης, όχι μόνο στο πεδίο του φιλοσοφικού στοχασμού και της αισθητικής αναζήτησης, αλλά κυρίως στα σημεία τομής της με το νεωτερικό καθεστώς ύπαρξης του πολιτικού στοιχείου. Ωστόσο, αυτή η εξιδανικευμένη ετερότητα, που εκλήθη παραδόξως να λειτουργήσει ως μήτρα ταυτότητας, δεν ήταν ένα πιστό αντίγραφο των Αρχαίων αλλά μια επινοημένη εκδοχή τους. Και μάλιστα πολλαπλά επινοημένη σε συνάρτηση με τις ανάγκες των εθνικών ή εθνοκρατικών εμμονών της εκάστοτε πολιτικής συγκυρίας και της θεωρητικής μεταουσίωσης της. Η μυθολογική επινοήση των Αρχαίων από τους νεότερους, ως πρότυπο και πρωτότυπο, επιδεινώνει τα παράδοξα της ταυτότητας. Ανάγει την ταυτότητα σε πολλαπλό παράδοξο. Πρόκειται για μια αλήθεια δραματικά και συχνά αιματηρά επίκαιρη, στη γενική της μορφή, σε μια ιστορική συγκυρία ρατσιστικής σκληρότητας των εθνικισμών, άνθησης του φονταμενταλισμού αλλά και ραγδαίας εξάπλωσης των πάσης φύσεως ταυτοτικών διεκδικήσεων και της κοινοτικής υπονόμησης του κοινωνικού δεσμού.

Ο Λακού-Λαμπάρτ υπήρξε ο κορυφαίος ίσως στοχαστής των ιστορικών φαινομένων που σημάδεψαν την μιμητική συγκρότηση της νεωτερικότητας. Το εύρος των εργασιών του διατρέχει με μοναδική πρωτοτυπία και ευρυμαθέστατη τεκμηρίωση το πεδίο της φιλοσοφίας, της λογοτεχνίας, της ποίησης, της πολιτικής. Η υπαγωγή του πολιτικού εκπροχιασμού της Γερμανίας του μεσοπολέμου στις σκιάδες ιστορικές προϋποθέσεις του και στις ράγες μίας ασάλευτης ταυτοτικής εμμονής συνιστά την πιο διεισδυτική αρχαιολογία του ναζισμού¹.

Στο Λακού-Λαμπάρτ χρωστώμε την πληρέστερη και λεπτότερη αναστομία των παραδόξων της μίμησης, της μιμητικής εργαλειοποίησης του μύθου στο πεδίο της πολιτικής, και της αισθητικοποίησης της πολιτικής ως τον άγγυο του εθνικο-αισθητισμού. Ο μείζων εννοιολογικός άξονας του έργου του σχηματοποιήθηκε ως μίμηση χωρίς πρότυπο. Η φαινομενικά αντιφατική σημασιολογική σύσταση αυτής της έκφρασης συμπυκνώνει τα παράδοξα της μίμησης. Εν απουσία προτύπου, σε τι συνίσταται η μίμηση; Τι ήταν αυτό που εμμήθησαν οι νεότεροι, ανάγοντας τους Αρχαίους σε ενδημικό ερειπια της ταυτότητάς τους; Απ' αυτή την άποψη, η περίπτωση της Γερμανίας είναι παραδειγματική. Η προγραμματική φράση του Βίνκελμαν, συμπληρωμένη με την οραματική παρηγορία της, αποτελεί διαφωτιστικό οδοδείκτη στον οποίο ο Λακού-Λαμπάρτ παρέπεμπε συχνά: «Πρέπει να μιμηθούμε τους Αρχαίους, ώστε να καταστούμε με την σειρά μας αμίμητοι». Ή, σε μια πιο αποκαλυπτική μεταφραστική παραλλαγή, που έχει προτείνει ο Βαγγέλης Μπιτσώρης, «ο μοναδικός τρόπος για μας να γίνουμε μεγάλοι, και μάλιστα, αν είναι δυνατόν, αμίμητοι είναι η μίμηση των Αρχαίων». Το «αμίμητοι» αποτελεί τη λέξη κλειδί για την κατανόηση της μίμησης πέρα από την επιδερμική σημασία της. Εντοπίζεται τόσο στις απαρχές της όσο και στον προορισμό της. Βασίζομενος σε μια εμπνευσμένη ανάγνωση του Χαϊντεγκελ, ο Λακού-Λαμπάρτ τεκμηριώνει διεξοδικά ότι, ειδικά η Γερμανία, σε αναζήτηση εθνικής και πολιτικής ταυτότητας, επινόησε «μια όλη άλλη αρχαιότητα –μια τελείως άλλη Ελλάδα– ως απαρχή και πρότυπο ενός ασύγκριτου πεπρωμένου». Σε αντίθεση, και σε μιμητικό ανταγωνισμό με τη Γαλλία και την Ιταλία που επιδόθηκαν σε μια νεοκλασική μιμητική επικαιροποίηση των Ελλήνων και των εξελληνισμένων Ρω-

Τζόρτζο ντε Κίρικο, «Ο μυστηριώδης διάλογος», 1973

μαίων –οι οποίοι είχαν ήδη αυτομολήσει στη σαγήνη της μίμησης(!)– η Γερμανία οραματίστηκε ως πεπρωμένο της την επανάληψη αυτού που ουδέποτε έλαβε χώρα. Σύμφωνα με αυτή την πνευματική εμμονή, οι αρχαίοι Έλληνες στην τέχνη και την πολιτική μορφοποίησαν όχι την προσόδια ιδιαιτερότητά τους αλλά την απάντησή της. Η διατύπωση φαντάζει ακραία και θα πρέπει να στραφεί κανείς προς τον Χαϊντεγκελ για να βρει μια λεπτότερη άρθρωση της². Εξυπακούει ότι μια ζώσα και ζωτική υποθήκη των αρχαιοελληνικών απαρχών της Δύσης έμεινε ανεκτέλεστη, τελούσα εν αναμονή της ελευσόμενης εκπλήρωσής της. Με δύο λόγια ότι, εκκρεμούσα, ήταν ήδη τροχοδρομημένη στο πεπρωμένο της. Και αυτό το πεπρωμένο ονομαζόταν Γερμανία. Η ιστορική ευθύνη της Γερμανίας απέναντι στο πεπρωμένο της Δύσης και η ιστορική αποστολή της αποτελέσαν γεωμετρικό τόπο συνάντησης ετερόκλητων πνευματικών ρευμάτων. Αναμφίβολα η ανεκτέλεστη υποθήκη του ελληνικού μοντέλου δεν προσδιορίζεται μονοσήματα.

Οι Έλληνες του Χαϊντεγκελ για παράδειγμα δεν ταυτίζονται με τους Έλληνες του Βίνκελμαν. Οι Έλληνες του Χαϊντεγκελ, μέσα από την τέχνη, την ποίηση και την πολιτικοποίηση, δηλαδή τη συμβολική θέσμιση της πόλεως και τη μνημειακή αποθέωση της ταυ-

τότητάς της, δεν μορφοποίησαν το ιδίόν τους. Σχηματικά, το ιδίον των Ελλήνων δε συμπίπτει με την διαπλαστική υποτύπωση της απολλωνίας αρμονικότητας αλλά ενδημεί στην σοβούσα ρηξιγενή ερωτοτροπία τους με την Ύβριν, την δυσοίωνα ενθέωση της περατότητας και την αθεμιτομειξία με το θεϊκό της επέκεινα. Εξυπαρχής λοιπόν η ελληνικότητα δεν συγκροτήθηκε ως μίμησης εαυτού, αλλά ως διάκλειση του ιδίου και ρήξη της εαυτότητας με την εσωτερικεύση του επίπλαστου. «Το ιδίον των Ελλήνων [...] ουδέποτε έλαβε χώρα» αποφαίνεται ο Λακού-Λαμπάρτ, προσυπογράφοντας το διχασμό που εντοπίζει ο Χαϊντεγκελ. Οι αρχαίοι Έλληνες υπήρξαν αμίμητοι και για τον ίδιο τον εαυτό τους καθώς «μορφοποιήθηκαν» μέσα από την υπέρβαση της γενέθλιας ταυτότητάς τους. Υπ' αυτό το πρίσμα, η νεωτερική μίμηση των Ελλήνων από τους Δυτικούς μπορεί, σχηματικά, να γίνει αντιληπτή με δύο τρόπους. Είτε δομημένη σύμφωνα με κατοπτρικούς ομοιομορφισμούς –ως επανάληψη δηλαδή του ελληνικού θαύματος πέραν του απόγειου του– είτε ως χιασματική κατανομή του ιδίου και του επίκτητου που αναδιπλασιάζει τον εσωτερικό διχασμό της εκάστοτε ταυτότητας και εισάγει όλους τους συστατικούς όρους σε τροχιές αμοιβαίας απόκλισης. Με δυο λόγια, στη θέση της συναρθρωμένης συμβολικής ταυτότητας και της μιμητικής ιδιοποίησης της κυριαρχεί το πραγματικό της διάσπασής της. Ανεπιούλωτο ρήγμα στη θέση της διαλεκτικής ενοποίησης. Άρση της διαλεκτικής, στη θέση της διαλεκτικής άρσης!

Προσφεύγοντας σε μια νεοκλασική έννοια, θα έλεγα ότι οι εργασίες του Λακού-Λαμπάρτ μας επιτρέπουν να αντιληφθούμε ότι αυτό που ενδημεί στην καρδιά της μίμησης δεν είναι η ομοίωση αλλά η διαφορά, με ωμέγα. Δίνοντας τον λόγο στην λακωνική λογική θα σημειώσουμε ότι η μιμητική έντριχνα περιελλίσσεται γύρω από ένα «αδύνατο προς μίμηση», ένα «impossible à imiter». Το «αδύνατο προς μίμηση», το εκτός μίμησης στοιχειώνει και υπονομεύει αμετάκλητα τόσο το πρωτότυπο όσο και τις επιδόξεις ή φιλόδοξες απομμήσεις του. Θα συνάγουμε εδώ, ως παράπλευρο πόρισμα, ότι δεν υπάρχουν αμιγείς ταυτότητες κεντροθετημένες στο ιδίόν τους και στην εσωτερικεύση του. Τόσο στην θέσμιση του υποκειμένου όσο και στην ιστορική μορφοποίηση συλλογικών υποκειμένων αναδυομένων από το μάγμα της εθνικής ή εθνοτικής συνείδησης, αποτυπώνονται τα παράδοξα της ταυτότητας προς εαυτόν και της μίμησης εαυτού. Όπως εύστοχα παρατηρεί η Β. Σκούμπη, διοργανώτρια ενός εκτεταμένου αφιερώματος στο Λακού-Λαμπάρτ στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού *αληθία*, «θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε στο έργο του μια απόπειρα «αποδόμησης» της μίμησης» στην κλασική εκδοχή της. Πρόκειται για μια μεθοδική χαρτογράφηση των ορίων της και των παραδόξων της. Θα τονίσω και πάλι ότι πρόκειται επίσης για μια προβληματική δραματικά επίκαιρη της εποχής της καταστροφικής παγκοσμιοποίησης όπου η προελαύνουσα αμερικανικότητα επιβάλλεται σε πλανητική κλίμακα μέσα από όλους τους δυνατούς διαύλους, πολιτικούς, πολιτιστικούς, στρατιωτικούς, ψυχαγωγικούς, ψυχοφαρμακευτικούς κ.λπ., ως μοναδικό και απαράκαμπτο μοντέλο προς μίμηση.

1. Η απουσία, στα ελληνικά, ενός βασικού του έργου, του *La fiction du politique*, αναπληρώνεται με το περιεκτικό κείμενό του *Ο μύθος του ναζισμού*, γραμμένο σε συνεργασία με τον Ζ.-Λ. Νανσύ, μετ. Βίκτωρ Καμής, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα 2008.

2. Βλ. Φ. Λακού-Λαμπάρτ, *Μετάφρασις. Το θέατρο του Χαϊντεγκελ*, μετ. Βαγγέλης Μπιτσώρης, Πατάκης, Αθήνα 2008.

Συνέδριο για το έργο του Λακού-Λαμπάρτ

Το περιοδικό *αληθία* οργανώνει διεθνές συνέδριο, με τίτλο «Τα παράδοξα της μίμησης», αφιερωμένο στο έργο του Philippe Lacoue-Labarthe.

Το συνέδριο πραγματοποιείται Κεντρικό Αμφιθέατρο του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών (Σίνα 31). Η είσοδος είναι ελεύθερη και θα υπάρχει ταυτόχρονη μετάφραση. Οι εργασίες ξεκινάνε την Πέμπτη 9 Οκτωβρίου, στις 7 το βράδυ, συνεχίζονται την Παρασκευή 10 Οκτωβρίου (10.00-13.00 και 16.00-21.00) και ολοκληρώνονται το Σάββατο 11 Οκτωβρίου (10.00-13.00 και 16.30-21.00).

Μιλάνε οι: Jean-Luc Nancy, Μαρίτα Τάταρη, Άρης Στυλιανού, Τάκης Κουμπής, Μυρτώ Ρήγου, Δημοσθένης Αγραφιώτης, Claire Nancy, Χάρης Ε. Ράπτης, Διονύσης Καρβαθάς, Βίβη Σκούμπη, Jean-Christophe Bailly, Βαγγέλης Μπιτσώρης, Leonid Kharlamov, Esa Kirkkopelto, Σάββας Μιχαήλ, Δημήτρης Βεργέτης, Alain Badiou.

Το πλήρες πρόγραμμα είναι προστό στο www.aletheia.gr/manifestations.html

Μία συμπλήρωση και μία διόρθωση στα προηγούμενα «Ενθέματα» (28.9.2008):

▼ Η συμπλήρωση είναι ότι το άρθρο του Θανάση Δ. Σφήκα «Δρόμοι της Αντίστασης: το ΕΑΜ, 1941-1944» αποτελούσε κεντρική ομιλία στον εορτασμό για την επέτειο των 66 χρόνων από την έναρξη του ένοπλου απελευθερωτικού αγώνα από τον Άρη Βελουχιώτη (7 Ιουνίου 1942) στη Δομνίστα Ευρυτανίας, 8 Ιουνίου 2008· τον εορτασμό διοργάνωσε ο Δήμος Δομνίστας. Το κείμενο δημοσιεύτηκε όπως εκφωνήθηκε, με την προσθήκη κάποιων παραπομπών.

▼ Η διόρθωση αφορά το φύλο του συγγραφέα του κειμένου σχετικά με το σεξ και τη νέα τακτική της Θεραπευτικής Δεξιότητας στις ΗΠΑ: όπως μας επισήμανε φίλος αναγνώστης, είναι η Ντάγκμαρ Χέρτσογκ (Dagmar Herzog), την οποία ο περιώνυμος δάγμα –ερεθισμένος, ως φαίνεται, και από το αντικείμενο του άρθρου– μετέφρασε σε άντρα.

Ο Δημήτρης Βεργέτης είναι ψυχολογικός διευθυντής του περιοδικού «αληθία»